

MUSTAQIL TA'LIMDA LOYIHALAR METODIDAN FOYDALANISH METODIKASI

Ashurova Laylo,
Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti assistenti
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.04.1.005>

Annotatsiya. Maqolada kredit tizimda mustaqil ta'limni raqamli texnologiyalar asosida tashkil etish muammolari, mutaqil ta'limni tashkil etishda loyihalar metodidan foydalanish metodikasi, telekommunikatsiya o'quv loyihalarining samarali tashkil etishning asosiy talablari keltirilgan. Telekommunikatsiya o'quv loyihalarini tashkil etish himoya qilish tartibi hamda tashqi baholash metodlari yoritilgan.

Tayanch so'zlar va iboralar: kredit tizimi, mustaqil ta'lim, loyiha metodi, telekommunikatsiya, o'quv loyiha, samaradorlik, himoya, tashqi baholash.

МЕТОДОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДА ПРОЕКТОВ В САМОСТОЯТЕЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Ашурова Лайло,
ассистент Каршинского инженерно экономического института

Абстрактный. В статье представлены проблемы организации самостоятельного образования на основе цифровых технологий в кредитной системе, методика использования метода проектов при организации самостоятельного образования, а также основные требования к эффективной организации образовательных телекоммуникационных проектов. Разъясняется порядок организации и защиты образовательных телекоммуникационных проектов, методы внешней оценки.

Ключевые слова: кредитная система, самостоятельное образование, метод проектов, телекоммуникации, образовательный проект, эффективность, защита, внешняя оценка.

METHODOLOGY OF USING THE PROJECT METHOD IN INDEPENDENT EDUCATION

Ashurova Laylo,
assistant at Karshi Engineering and Economic Institute

Abstract. The article presents the problems of organizing independent education based on digital technologies in the credit system, the methodology for using the project method in organizing independent education, as well as the basic requirements for the effective organization of educational telecommunications projects. The procedure for organizing and protecting educational telecommunications projects and methods of external evaluation are explained.

Key words: credit system, independent education, project method, telecommunications, educational project, efficiency, protection, external assessment.

KIRISH. Mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalarida kredit tizimining tadbiq etilishi natijasida talabalarning mustaqil ta'limiga alohida e'tibor qaratildi. Amalda talabani muayyan modul bo'yicha o'qish yuklamasining 40 foizi auditoriyada, 60 foizi mustaqil ta'limni tashkil etadi. Oldingi o'quv rejalarga nisbatan olganda, jami auditoriya soatlari 56 foizga kamaygan, talabani mustaqil ta'limiga ajratilgan vaqt 47 foizga ortgan. Lekin hozirda talabani auditoriyadan tashqari mustaqil ta'limi talabalarga referat, taqdimot, mavzular

bo'yicha ma'lumotlar tayyorlash topshirig'ini berish orqali an'anaviy usulda bajarilmoqda. Bu raqamli texnologiyalar o'quv jarayoniga keng tadbiiq etilayotgan hozirgi kun talablariga to'g'ri kelmaydi. Shu sababli, mustaqil ta'lim to'liq raqamlashtirilishi zarur. Bu o'rinda o'z-o'zini rivojlantirish va o'z-o'zini baholash tamoyiliga asoslangan hamda talabalarning ilmiy-ijodiy faoliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan loyihalar metodi, telekommunikatsiya o'quv loyihalaridan foydalanish o'rinli hisoblanadi. Loyihalar uslubini o'quv mashg'ulotlarida qo'llanilishi talabalardan tahlil qilish, taqqoslash, sintez (hodisalarni o'zaro bog'lab, tekshirish), fikran tadqiqot, oldindan baholash, ma'lumotlarni izlash, uni baholash va shu kabi bir qancha intellektual malakalarga ega bo'lishni talab etadi. Asosiysi talabalar ma'lumotlarning turli manbalaridan foydalanish, jamoa tarkibida ishlash, muammo yechimining turli usullarini birgalikda muhokama qilish, nafaqat o'z fikrini ma'qullash, balki guruhdagi boshqa hamkorlar fikrini ham hurmat bilan tinglash, tahlil qilish va umumiy xulosa chiqarishni ham bilishlari shart.

TADDIQOT METODLARI

Tadqiqot jarayonida ilmiy va o'quv-uslubiy adabiyotlar tahlili, pedagogik kuzatuv, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, pedagogik tajriba-sinov va forsayt metodlaridan foydalanildi.

TADDIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMALAR

Mustaqil ta'limni telekommunikatsiya o'quv loyihalari asosida tashkil etish talabalarning ilmiy-ijodiy kompetentliklarini rivojlantirishning asosiy metodlaridan biri hisoblanadi.

Telekommunikatsiya –bu axborotlarni uzatish va tez almashishni ta'minlovchi vosita hisoblanadi. Bu zamonaviy ta'lim jarayoni uchun o'ta muhimdir. Ushbu loyiha asosida yoshlarni bir-birini tushunishga, o'zgalar fikrini hurmat qilishga, o'z fikrini erkin bayon qilishga va birgalikda muammolarni hal etishga o'rgatishga imkoniyat yaratiladi. Natijada loyiha asosida xalqaro yagona ta'lim sohasiga kirib boriladi.

AQSh Ogayo shtati Illinoysk universiteti professori V.Gezerud ko'p yillardan buyon tarmoq loyihasini olib boradi va unda 40 ga yaqin davlatlardan yoshlar ishtirok etishadi. Hozirgi vaqtda Internet tarmog'ida Kidlink dasturi va I Earm dasturi asosidagi xalqaro loyihalar ishlab turibdi. Ma'lumki, telekommunikatsion loyihalarda axborot almashinish yozma variantda olib boriladi. Bu talabalarga o'z fikri ustida yaxshi o'ylash, uni tahrir qilish imkonini ham beradi va uning bilish faoliyatida, muomala madaniyatini shakllanishida ijobiy rol o'ynaydi. Ushbu loyihada asosiy shart yoki to'siq chet tilini bilish darajasi hisoblanadi.

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 10 dekabrda «Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-1875-sonli qarori aynan chet tilini chuqur o'zlashtirishga keng yo'l ochib, yoshlarimizni xalqaro ta'lim saytlaridan, masofaviy va ochiq ta'lim turlaridan foydalanishlariga katta imkoniyatlar yaratdi.

Telekommunikatsion loyihalar o'tgan asrning 80-yillarida yuzaga keldi va fan hamda o'quv sohalarida aloqaning qulay va tezkor usuli sifatida foydalanildi. Xalqaro tajribalarning ko'rsatishicha oddiy yozishma asosidagi telekommunikatsion loyihalarga nisbatan maxsus tashkil etilgan va aniq maqsadga qaratilgan loyihalar, Internet tarmog'ida talabalarning hamkorlikda ishlashi katta pedagogik natijaga olib keladi. Turli shaharlar, mintaqalar va davlatlar talabalarining tarmoqdagi birgalikdagi o'quv faoliyatini tashkil etishning asosiy shakli o'quv telekommunikatsiya loyihalari hisoblanadi.

O'quv telekommunikatsiya loyihalari deganda kompyuterli telekommunikatsiya asosida tashkil etilgan, umumiy muammo, maqsad, kelishilgan uslublar va faoliyat usullariga ega, faoliyatning birgalikdagi natijasiga erishishga yo'naltirilgan talaba-hamkorlarning o'quv-bilish, tadqiqiy, ijodiy, ilmiy va o'yinli faoliyati tushuniladi.

Har qanday loyihadagi muammo yechimi integratsiyalashgan bilimni talab etadi. Telekommunikatsion loyihada, ayniqsa xalqaro loyihalarda ancha chuqurlashgan bilimlar integratsiyasini, nafaqat tadqiq qilinayotgan muammo yuzasidan fan bilimlari sohasini,

balki hamkorning milliy madaniyati xususiyatlarini, uning dunyoni bilishi va tushunishini, qarashlarini bilishni ham taqozo qiladi. Bu esa dialog madaniyatini tashkil etadi.

Chet tilida tashkil etiladigan telekommunikatsiya loyihalar (agar dasturda ko'rsatilgan bo'lsa) uchun loyiha mazmuni va tarkibiga mos holda chet tillar bo'yicha og'zaki nutq va o'qishni rivojlantirish kurslarini tashkil etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Agar bunday loyihalar maxsus fanlardan yoki umumkasbiy fanlardan tashkil etilsa va undagi muammo matnlari chet tili dasturiga mos kelmasa, darsdan tashqari vaqtlarda shaxsan (individual) tashkil etilishi mumkin.

Pedagogika sohasida telekommunikatsiya loyihalarini samarali tashkil etish uchun quyidagilar e'tiborga olinishi zarur:

qo'yilgan muammoni yechish uchun tabiiy, fizik, ijtimoiy va boshqa hodisalar ustidan ko'p, tizimli, bir martalik yoki uzoq davomli kuzatish, turli mintaqalardan ma'lumotlar to'plash;

turli joylarda yuzaga keladigan hodisalar, dalillar, voqealarning aniq tendensiyasini aniqlash uchun taqqoslab o'rganish, qarorlar qabul qilish va takliflar ishlab chiqish;

loyiha qatnashchilarining madaniy, etnik, geografik shartlari o'rtasidagi farqlarni hisobga olgan holda bir muammo yoki masala yechimi yo'llarining (alternativ yoki turli usullarini) samaradorligini taqqoslab o'rganish;

o'ziga xos madaniy, an'anaviy, diniy xususiyatlarni hisobga olgan holda ijtimoiy va madaniy qarashlarni qiyosiy tahlil qilish;

birgalikda ma'lum bir muammoni hamkorlikda tadqiq qilish sharti bilan biror bir (amaliy, ijodiy, ilmiy va b.) ijodiy g'oyani ishlab chiqish;

qiziqarli sarguzashtli kompyuter o'yinlari va musobaqalarini o'tkazish va bunda yuzaga keladigan muammoli vaziyatlarni madaniy, ta'limdagi an'analar, sport sohasi bilan bog'liq bo'lishiga qaratish.

Bunday xalqaro loyihalarga o'n yildan ortiqroq vaqtdan buyon Ogayo shtati Illinoysk universiteti professori V.Gezerud tomonidan tarmoqdagi IEARN (<http://www.iearn.org>) va KIDLINK (<http://www.kidlink.org>) dasturlari orqali tashkil etilib kelinayotgan «Shekspir seminarlari»ni misol qilish mumkin. Aynan mintaqaviy yoki xalqaro telekommunikatsion loyihalarda yashirin koordinatsiyadan foydalanish mumkin, ya'ni koordinator yoki koordinatorlardan biri loyihaning ishtirokchisi sifatida «yashirin» loyiha qatnashchilariga ishni (vazifani) jo'natib turadi.

Telekommunikatsion loyihalarni tashkil etish ma'lum darajada tayyorgarlik ishlarini talab etadi. Bunda, masalan, aniq bir muammoni o'rganish bo'yicha hamkorlarni qanday topish mumkin? - degan savol tug'iladi. Buning uchun yuqorida keltirilgan IEARN (<http://www.iearn.org>) va KIDLINK (<http://www.kidlink.org>) dasturlariga murojaat etib, chet davlatlardan hamkorlar topish mumkin. Yoki, o'qituvchilarning professional hamkorlik saytlari: Yevropa hamkorligi (<http://www.eun.org>) yoki Rossiya (<http://www.ioso.ru/distant/communiity>) saytlariga kirib loyihani ularga taklif etish mumkin. Albatta, har qanday holatda ham talabalar faoliyatini har ikkala tomondan o'qituvchilar tomonidan koordinatsiyalash talab etiladi. Bu yerda hamkorlarni tanishtirish ham muhim hisoblanadi. Buning uchun loyiha ishtirokchilari o'zlari to'g'risidagi qisqa ma'lumotlarni rasmlari bilan birgalikda saytdagi hamkorlar tanishishlari uchun yuborishlari mumkin. Chunki bunday muloqotda hamkorlarning qiziqishlarini, umuman kim bilan ishlayotganlarini bilish ham muhim rol o'ynaydi.

Chet ellik hamkorlar bilan ishlashda ularning o'ziga xos madaniy va an'anaviy qadriyatlarini bilish, unga hurmat bilan qarash talab etiladi. Shuning uchun dastlab off-line rejimida (elektron pochta yoki forum orqali) yoki on-line rejimida (chat) muloqat tiliga e'tibor berib, o'ta savodli tilda, hamkorga hurmat nuqtai nazardan qarab yozishmalar tashkil etish zarur. Ayniqsa, muloqot tili (chet tili) bo'yicha hamkor davlat vakillarining ijtimoiy-madaniy xususiyatlarini va nutq madaniyatini hisobga olgan holda jiddiy dastlabki tayyorgarlikni tashkil etish talab

etiladi va bunda koordinator maslahati juda zarur bo'ladi.

Telekommunikatsiya loyihalarni nafaqat xalqaro, balki mintaqaviy yoki bir davlat doirasida tashkil etish ancha keng rivojlangan. Chunki bunda loyihani tashkil etishdagi til bo'yicha to'siq yo'q bo'ladi, lekin milliy va etnik, ijtimoiy-madaniy qadriyatlarni hisobga olish, ularga hurmat yuzasidan qarash sharti saqlanib qoladi.

Loyihaning himoyasi dastlab mashg'ulot vaqtida har bir hamkor o'quv muassasasida, keyin esa forumda yoki ta'lim muassasidan birining veb saytiga o'z taqdimot materiallarini joylashtirish orqali tashkil etiladi. Hamkorlar taqdim etilgan materiallar bo'yicha forumda savollar berishlari va tegishli javoblar olishlari mumkin.

Telekommunikatsiya loyihalarini tashqi baholashni o'z vaqtida, to'g'ri tashkil etish loyiha samaradorligi va olingan natijalarning amaliyligiga ta'sir etuvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Chunki bu bilan ish jarayonida va loyiha himoyasi vaqtida kerakli tuzatishlar kiritish imkoniyati yaratiladi. Tashqi baholash xarakteri loyiha turiga, mavzusiga, uning mazmuniga hamda o'tkazish sharoitlariga bog'liq. Agar telekommunikatsiya loyihasi tadqiqiy loyiha bo'lsa va u turli bosqichlarda o'tkazilsa, loyihaning umumiy natijasi samaradorligi bosqichlarni qay darajada to'g'ri tashkil etilganlik darajasiga bog'liq bo'ladi. Bunda baholash aniq belgi orqali qo'yilishi shart emas. Agar loyiha mashg'ulot vaqtida tashkil etilayotgan bo'lsa, turli rag'bat usullari yoki yo'naltiruvchi ko'rsatmalar yordamida amalga oshirilishi mumkin. Masalan, «Hammasi to'g'ri, davom ettiring», «Bu yerda to'xtab, o'ylab ko'rish kerak», «Negadir mos kelmayapdi, maslahatlashib, muhokama qilib ko'ring» va boshqa shu kabi ko'rinishlarda. Ijodiy loyihalarda ko'pincha oraliq natijalarni baholash imkoniyati bo'lmaydi. Lekin, baribir ishni nazorat qilib borish zarur va talab etilgan taqdirda yordam va ko'rsatmalar berilishi kerak (albatta tayyor yechim sifatida emas, balki maslahat sifatida). Tashqi baholash oraliq yoki yakuniy tashqi baholash shaklida va ko'p omillarga bog'liq holda zarur hisoblanadi. O'qituvchi hamkorlikdagi loyiha jarayonining doimiy monitoringini olib borishi kerak. Loyiha himoyasi vaqtida uning natijalarini baholash maqsadida ushbu soha bo'yicha eng iqtidorli talaba yoki boshqa o'qituvchi tashqi ekspert sifatida tanlab olinadi. Yoki, loyiha boshida ushbu loyiha bo'yicha faoliyat olib borayotgan turli guruhlar ishini baholash hamda monitoringini olib borish uchun maxsus ekspertlar guruhi shakllantiriladi.

Loyihani tashqi baholashda quyidagi omillar hisobga olinadi:

- ilgari surilgan muammoning dolzarbligi va ahamiyati;
- o'rganilayotgan mavzularning bir-biriga mosligi;
- foydalaniladigan tadqiqot uslublari va olingan natijalarni qayta ishlash usullarining mosligi;
- har bir loyiha ishtirokchisining shaxsiy imkoniyatlariga mos holda faolligi;
- qabul qilinadigan qarorning jamoaviy xarakterda bo'lishi;
- muammoga yetarlicha va chuqur kirib borilganligi, boshqa fan sohasi bilimlaridan foydalanish imkoniyati;
- loyiha qatnashchilarini muomula va o'zaro yordam hamda o'zaro to'ldirish va tuzatishlari;
- qabul qilingan qarorlarning isbotlanishi, o'z xulosalari va natijalarini dalillar bilan asoslay olishi;
- loyiha natijalarini taqdim etish va bayon etish estetikasi;
- qatnashchilarni opponentlarning savollariga javob berish qobiliyatlari, javoblarning asoslanganligi va dalillar asosida isbotlanishi;
- qabul qilingan qarorlar oqibatlarini tasavvur qila olish qobiliyatlari.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, loyihalar uslubi yuqori pedagogik texnologiyalarga kiradi va u o'qituvchidan xam, talabadan xam katta tayyorgarlikni, talabaning butun o'quv faoliyati bo'yicha jiddiy koordinatsiyasini talab etadi. Shu bilan bir qatorda loyihalar uslubi talabani intellektual rivojlantirishga, unda tanqidiy va ijodiy fikr-tuyg'ularni shakllanishiga yordam beradi. Bunday tizimli ravishdagi hamkorlikdagi faoliyat yoshlarda nafaqat mustaqillikni

shakllanishiga, balki ularda o‘z ishiga hamda guruh faoliyatiga javobgarlikni oshishiga xam olib keladi. Shu sababli loyihalar uslubini zamonaviy ta’lim-tarbiya tizimi qo‘yayotgan talablarga javob beruvchi ta’lim sohasidagi eng samarali uslublardan biri sifatida qarash mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Polat Ye.S, Buxarkina M.Yu. *Sovremennyye pedagogicheskie i informatsionnyye texnologii v sisteme obrazovaniya*. M.: «Akademiya», 2008
2. Guliyans S.B. *Metod proektov v rabote so studentami*
3. Raximov O. D. *Innovatsion pedagogik texnologiyalar: loyihalar uslubi ta’lim sifatini oshiruvchi texnologiya sifatida* //Qarshi, TATU Qarshi filiali, 2013y., 80b.
4. Kilpatrick W. H. *Education for a changing civilization*, 1926. New York, Macmillan. Rus. edition: *Vospitanie v usloviyakh meniaiushcheisya tsivilizatsii*. Tr. from English by B. V. Babina-Korenia; foreword by A. P. Pinkevich. Moscow: Rabotnik prosveshcheniia, 1930. 88 p.
5. Rakhimov O. D. et al. *Klassifikatsiya pedagogicheskikh tekhnologiy i tekhnologiya problemnogo obucheniya* //Problemy sovremennoy nauki i obrazovaniya. – 2020. – T. 2. – №. 147. – S. 59-62.
6. Savenkov A. I. *Tvorcheskiy proekt, ili Kak provesti samostoyatelnoe issledovanie* // *Shkolnyye texnologii*. — 1998. — № 4. — S. 144—148.
7. Raximov O. D., Eshmuxamedov L. M., Ashurova L. *Mustaqil ta’limni raqamli texnologiyalar asosida tashkil etish texnologiyasi*: // *Obrazovanie i innovatsionnyye issledovaniya mejdunarodnyy nauchno-metodicheskiy jurnal*. – 2022. – №. 6.
8. Rakhimov O. D., Murodov M. O., Ruziev X. J. *Quality of education and innovative technologies* // *Monograph*. Tashkent: Science and Technology Publishing House. – 2016.
9. Serdyuk M.L. *Metod proektov kak sredstvo razvitiya tvorcheskix sposobnostey uchashixsya. (Na primere obrazovatelnoy oblasti «Texnologiya»): dis. ... kand. ped. nauk*. Kirov, 2002.
10. Raximov O. D. i dr. *Zamonaviy ta’lim texnologiyalari* //T.:“Fan va texnologiya nashriyoti. – 2013.